LOYIHA ASOSIDA O‘QITISH JARAYONIDA O‘QUVCHILARNING MUSTAQIL FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHNING TAKOMILLASHTIRILGAN PEDAGOGIK MODELI

Iqtisodiyot va Pedagogika
Universiteti Samarqand
kampusi, 1-kurs magistranti:
Maxmatqulova Mexriniso Zoxid qizi

Annotatsiya. Mazkur maqolada loyiha asosida o‘qitish jarayonida o‘quvchilarning mustaqil faoliyatini rivojlantirishning pedagogik imkoniyatlari va takomillashtirilgan modeli yoritilgan. O‘quvchilarda mustaqil fikrlash, muammoli vaziyatlarni hal qilish, axborot izlash, ijodiy yondashish va o‘z faoliyatini rejalashtirish kompetensiyalarini shakllantirish masalalari tahlil qilingan. Shuningdek, loyiha faoliyatini tashkil etishning maqsadli, mazmuniy, jarayonli va baholash komponentlari asosida pedagogik model taklif etilgan. Mazkur modelning ta’lim jarayonidagi amaliy ahamiyati va uni samarali qo‘llash shartlari asoslab berilgan.

Kalit so‘zlar: loyiha asosida o‘qitish, mustaqil faoliyat, pedagogik model, mustaqil ta’lim, ijodiy fikrlash, tadqiqotchilik kompetensiyasi, innovatsion ta’lim, o‘quv faoliyati.

Аннотация. В статье рассматриваются педагогические возможности развития самостоятельной деятельности учащихся в процессе проектного обучения. Анализируются вопросы формирования навыков самостоятельного мышления, решения проблемных ситуаций, поиска информации, творческого подхода и планирования собственной деятельности. Предложена усовершенствованная педагогическая модель, включающая целевой, содержательный, процессуальный и оценочный компоненты. Обоснованы практическая значимость модели и педагогические условия её эффективного применения в образовательном процессе.

Ключевые слова: проектное обучение, самостоятельная деятельность, педагогическая модель, самостоятельное обучение, творческое мышление, исследовательская компетентность, инновационное образование, учебная деятельность.

Abstract. This article examines the pedagogical potential of developing students' independent learning activities through project-based learning. It analyzes the development of independent thinking, problem-solving, information-seeking, creativity, and self-planning skills. An improved pedagogical model consisting of target, content, procedural, and assessment components is proposed. The practical significance of the model and the pedagogical conditions for its effective implementation in the educational process are also discussed.

Keywords: project-based learning, independent activity, pedagogical model, self-directed learning, creative thinking, research competence, innovative education, learning activity.

Loyiha asosida o‘qitish zamonaviy ta’lim jarayonida o‘quvchilarning bilim olish faoliyatini faollashtirish, mustaqil fikrlashini rivojlantirish va nazariy bilimlarni amaliyot bilan bog‘lashga xizmat qiluvchi samarali pedagogik yondashuvlardan biri hisoblanadi. Bugungi kunda ta’lim tizimida o‘quvchilarga tayyor bilimlarni yetkazish bilan bir qatorda, ularni mustaqil izlanish, axborotlarni tahlil qilish, muammolarga yechim topish va o‘z faoliyatini mustaqil tashkil etishga o‘rgatish muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Loyiha asosida o‘qitish jarayonida o‘quvchi ta’lim faoliyatining faol ishtirokchisiga aylanadi. U muayyan muammoni aniqlaydi, maqsad belgilaydi, zarur ma’lumotlarni izlaydi, faoliyat rejasini ishlab chiqadi va yakuniy natijani taqdim etadi. Bu jarayon o‘quvchilarda nafaqat bilim va ko‘nikmalarni, balki mustaqillik, mas’uliyat, ijodkorlik va hamkorlik kompetensiyalarini ham rivojlantiradi. Shu sababli loyiha asosida o‘qitishning metodik imkoniyatlarini takomillashtirish dolzarb pedagogik masalalardan biri hisoblanadi.

Maqolaning maqsadi loyiha asosida o‘qitish jarayonida o‘quvchilarning mustaqil faoliyatini rivojlantirishga xizmat qiluvchi takomillashtirilgan pedagogik modelni ishlab chiqish va uning tarkibiy komponentlarini ilmiy jihatdan asoslashdan iborat.

Loyiha asosida o‘qitishning nazariy asoslari xorijiy pedagogik tadqiqotlarda keng o‘rganilgan. Dewey (1938) ta’lim jarayonida tajriba va faoliyatning ahamiyatini asoslab, bilimlarni amaliy tajriba orqali o‘zlashtirish zarurligini ta’kidlagan. Kilpatrick (1918) loyiha metodini o‘quvchilarning maqsadli va ongli faoliyatini tashkil etish vositasi sifatida izohlagan. Thomas (2000) loyiha asosida o‘qitishning asosiy xususiyatlarini tahlil qilib, uning o‘quvchilarni mustaqil izlanish va murakkab muammolarni hal qilishga yo‘naltirish imkoniyatlarini ko‘rsatgan. Bell (2010) esa loyiha asosida o‘qitishning XXI asr kompetensiyalarini shakllantirishdagi ahamiyatini yoritgan.

Mazkur ilmiy qarashlar loyiha faoliyatining o‘quvchilarda mustaqil ta’lim olish, ijodiy fikrlash va amaliy muammolarni hal qilish ko‘nikmalarini rivojlantirishdagi pedagogik imkoniyatlarini tasdiqlaydi. Shu bilan birga, loyiha asosida o‘qitish jarayonida o‘quvchilarning mustaqil faoliyatini izchil rivojlantirish uchun maqsad, mazmun, metod va baholash mexanizmlarini o‘zaro uyg‘unlashtirish zarur.

Tadqiqotda ilmiy-pedagogik adabiyotlarni tahlil qilish, qiyosiy tahlil, umumlashtirish, tizimlashtirish va pedagogik modellashtirish metodlaridan foydalanildi. Mazkur metodlar asosida loyiha faoliyatining tarkibiy qismlari o‘rganilib, o‘quvchilarning mustaqil faoliyatini rivojlantirishga yo‘naltirilgan takomillashtirilgan pedagogik model taklif etildi.

Taklif etilayotgan pedagogik model o‘zaro bog‘liq to‘rtta asosiy komponentdan tashkil topadi. Maqsadli komponent o‘quvchilarning mustaqil faoliyatini rivojlantirish, ijodiy va tanqidiy fikrlashini shakllantirish hamda tadqiqotchilik kompetensiyalarini takomillashtirishga yo‘naltiriladi. Mazmuniy komponent loyiha topshiriqlari, muammoli vaziyatlar, mustaqil izlanish materiallari

va amaliy faoliyat mazmunini qamrab oladi. Jarayonli komponent loyiha faoliyatini rejalashtirish, ma’lumot to‘plash, tahlil qilish, amaliy topshiriqlarni bajarish va natijalarni taqdim etish bosqichlarini o‘z ichiga oladi. Baholash komponenti esa o‘quvchilarning mustaqilligi, ijodkorligi, faol ishtiroki, muammoni hal qilish qobiliyati va yakuniy natijalarini aniqlashga xizmat qiladi.

Takomillashtirilgan modelning asosiy xususiyati o‘quvchilarning mustaqil faoliyatini bosqichma-bosqich rivojlantirish va pedagogik rahbarlikni ularning individual imkoniyatlariga moslashtirishdan iborat. Bunda pedagog tayyor yechimlarni taqdim etuvchi emas, balki o‘quvchilarning izlanish faoliyatini yo‘naltiruvchi, maslahat beruvchi va zarur metodik yordam ko‘rsatuvchi subyekt sifatida ishtirok etadi.

Loyiha asosida o‘qitish jarayonini samarali tashkil etishda dastlab o‘quvchilarning qiziqishlari va mavjud bilim darajasi hisobga olinadi. Shundan so‘ng hayotiy mazmunga ega muammo yoki loyiha mavzusi tanlanadi. O‘quvchilar loyiha maqsadini belgilaydi, vazifalarni rejalashtiradi va zarur axborot manbalarini aniqlaydi. Keyingi bosqichda mustaqil izlanish, ma’lumotlarni yig‘ish, tahlil qilish va amaliy faoliyat amalga oshiriladi. Yakuniy bosqichda loyiha natijalari taqdim etilib, o‘zaro baholash va refleksiya tashkil etiladi.

Mazkur jarayonda o‘quvchilarning mustaqil faoliyatini rivojlantirish uchun muammoli topshiriqlar, ijodiy loyihalar, tadqiqot ishlari, guruhli muhokamalar va raqamli ta’lim resurslaridan foydalanish maqsadga muvofiq. Masalan, ekologik muammolarga bag‘ishlangan loyiha doirasida o‘quvchilar atrof-muhit holatini o‘rganish, ma’lumotlarni to‘plash, mavjud muammolarni aniqlash va ularni bartaraf etish bo‘yicha takliflar ishlab chiqishlari mumkin. Bunday faoliyat o‘quvchilarning nazariy bilimlarini amaliy vaziyatlarda qo‘llashiga va mustaqil qaror qabul qilishiga imkon yaratadi.

Loyiha faoliyatining samaradorligi o‘quvchilarning mustaqillik darajasi, axborot bilan ishlash ko‘nikmasi, ijodiy yondashuvi, hamkorlikdagi ishtiroki va yakuniy mahsulot sifati orqali baholanishi mumkin. Bunda faqat yakuniy natijani

emas, balki loyiha davomida amalga oshirilgan individual faoliyatni ham hisobga olish muhimdir. Shuningdek, o‘zini o‘zi baholash va o‘zaro baholash usullaridan foydalanish o‘quvchilarda mas’uliyat va refleksiv ko‘nikmalarni rivojlantiradi.

Takomillashtirilgan pedagogik modelni samarali amalga oshirish bir qator pedagogik shart-sharoitlarni talab etadi. Jumladan, loyiha mavzularining o‘quvchilarning yosh xususiyatlari va qiziqishlariga mos bo‘lishi, topshiriqlarning bosqichma-bosqich murakkablashtirilishi, mustaqil izlanish uchun zarur resurslarning mavjudligi va pedagogik yordamning to‘g‘ri tashkil etilishi muhim ahamiyatga ega. Bundan tashqari, raqamli texnologiyalardan foydalanish axborot izlash, ma’lumotlarni qayta ishlash va loyiha natijalarini taqdim etish imkoniyatlarini kengaytiradi.

Shu bilan birga, loyiha asosida o‘qitishda ayrim muammolar ham uchrashi mumkin. Jumladan, o‘quvchilarning mustaqil ishlash tajribasi yetarli bo‘lmasligi, vaqtni to‘g‘ri taqsimlay olmasligi, axborot manbalarini tanlashdagi qiyinchiliklar va guruhdagi vazifalarning notekis taqsimlanishi loyiha samaradorligiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Bunday holatlarning oldini olish uchun pedagog tomonidan aniq yo‘riqnomalar, oraliq nazorat, individual maslahat va muntazam teskari aloqa tashkil etilishi zarur.

Xulosa qilib aytganda, loyiha asosida o‘qitish jarayonida o‘quvchilarning mustaqil faoliyatini rivojlantirish ta’lim samaradorligini oshirishning muhim pedagogik yo‘nalishidir. Taklif etilgan takomillashtirilgan pedagogik model maqsadli, mazmuniy, jarayonli va baholash komponentlarining o‘zaro integratsiyasiga asoslanadi. Ushbu model o‘quvchilarning mustaqil fikrlashi, ijodkorligi, tadqiqotchilik qobiliyati va amaliy kompetensiyalarini rivojlantirishga yo‘naltirilgan. Uni ta’lim jarayoniga maqsadli tatbiq etish o‘quvchilarning faol va mas’uliyatli ta’lim subyekti sifatida shakllanishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Dewey, J. (1938). *Experience and Education*. New York: Macmillan.

2. Kilpatrick, W. H. (1918). The Project Method. *Teachers College Record, 19*(4), 319–335.
3. Thomas, J. W. (2000). *A Review of Research on Project-Based Learning*. The Autodesk Foundation.
4. Bell, S. (2010). Project-Based Learning for the 21st Century: Skills for the Future. *The Clearing House, 83*(2), 39–43.https://doi.org/10.1080/00098650903505415
5. Blumenfeld, P. C., et al. (1991). Motivating Project-Based Learning: Sustaining the Doing, Supporting the Learning. *Educational Psychologist, 26*(3–4), 369–398.
6. Avliyaqulov N.X., Musayeva N.N. *Pedagogik texnologiya*. – Toshkent: Tafakkur Bo‘stoni, 2012. – 207 b.
7. Mavlonova R., To‘rayeva O. va boshqalar. *Pedagogika*. – Toshkent: O‘qituvchi, 2001.
8. Zunnunov A. *Pedagogika tarixi*. – Toshkent: Sharq, 1997.